

Ontdek het herenhuis (eind 19de- begin 20ste eeuw), het appartementsgebouw (jaren 1920-30) en de bel-etagewoning (jaren 1950-60)!

Deuren en ramen van een gevel hebben ons iets te vertellen. Hun vorm, grootte en plaatsing zijn niet alleen een kwestie van smaak. Ze verklappen dikwijls ook hoe er in het huis geleefd wordt. En als de manier van wonen verandert, evolueert de gevel mee.

Doel van 'de gevel vertelt'

- De leerlingen leren tijdens dit thema waarom een gevel van een woning in een bepaalde periode een bepaalde indeling kent. Het gaat over een manier van leven, niet over de gevelesthetiek.
- Drie tijdsperiodes en 2 types van wonen worden behandeld. De realiteit van de evolutie van wonen is natuurlijk veel complexer.

Inhoudstafel

We stellen je een aantal oefeningen voor. Ze zijn zo opgesteld dat je ze volledig of gedeeltelijk kan doen, volgens je interesses of leerplan. Contacteer ons voor meer informatie en ondersteuning via erfgoedklassen@coudenberg.brussels.

I. ALGEMENE VOORBEREIDING: INFORMATIEFICHE 1

Lees de informatiefiche, zodat je inzicht krijgt in:

1. Het herenhuis en de manier van leven in dit type van woning, eind 19de - begin 20ste eeuw.
2. Het appartementsgebouw tijdens het interbellum, als antwoord op een veranderde maatschappij na de Eerste Wereldoorlog.
3. De bel-etagewoning van na de Tweede Wereldoorlog en de opkomst van de consumptie-maatschappij.

II. IN DE SCHOOLBUURT OF DE GEMEENTE: 3

VOORBEREIDING VOOR DE OBSERVATIE OP STRAAT: HOE KIES JE JE HUIS? 3

HANDLEIDING 14

Doel: De leerlingen leren via observatie hoe een gevel georganiseerd is, namelijk de groote, vorm en plaatsing van ramen en deuren. We vergelijken hem daarna met een ander huis en leren wo dat er redenen zijn om een gevel op een bepaalde manier te organiseren.

Voorbereiding: Maak je via het document '*Voorbereiding voor de observatie op straat: hoe kies je je huis?*' de verschillende types van woningen eigen. Of volg de andere tips om de juiste huizen op straat te vinden om je voor te bereiden voor je uistap.

II. IN DE KLAS: 17

① SPEL MET DE 3 MAQUETTES 17

Doel: De leerlingen verwerven inzicht hoe een gevel evolueert met het leven dat zich erachter afspeelt, vanaf het begin van de 20ste eeuw tot de jaren 1960. Ze zien dat ook de mode en het transport met de tijd evolueren.

Bijkomende informatie vind je in de handleiding van het 'Spel met de 3 maquettes', p. 22-24.

② HET HERENHUIS: ONTCIJFER HET GRONDPLAN VAN EEN HUIS ROND 1900 25

Doel: De leerlingen leren een grondplan lezen. Ze krijgen ook inzicht in hoe het leven in een herenhuis georganiseerd werd. Ze maken een vergelijking met de manier van wonen vandaag.

③ DE BEL-ETAGEWONING: ONTCIJFER HET GRONDPLAN VAN EEN HUIS UIT DE JAREN 1950-1960 28

Doel: De leerlingen leren een grondplan lezen. Ze krijgen ook inzicht in hoe het leven in een bel-etagewoning georganiseerd werd. Ze maken een vergelijking met de manier van wonen vandaag.

DE GEVEL

De gevel van een woning kan ons heel wat vertellen over de mensen die het huis lieten bouwen of die er in die tijd woonden. Wij kozen voor drie gevels uit verschillende periodes die elk een specifiek voorbeeld vormen voor die tijd in kwestie.

I. Algemene voorbereiding: informatiefiche

Het herenhuis

Tweede helft 19de eeuw
tot aan de Eerste Wereldoorlog

Bij het herenhuis zie je aan de grootte en de plaatsing van de ramen duidelijk een hiërarchie die verwijst naar de toenmalige manier van leven.

De verdiepingen

Typisch voor dit soort woningen is het raam op straatniveau. Hierachter bevond zich een ruimte half onder de grond. Oorspronkelijk diende deze verdieping als keuken en wasplaats. Ze werd de kelderkeuken genoemd. Ze was duidelijk gescheiden van de andere leefruimtes, zodat de bewoners niet geconfronteerd werden met het afval en slechte geuren. De ruimtes waren koel, een voordeel in een tijd zonder frigo's, maar kreeg weinig licht binnen. Het niveau van de keuken verradt dan ook de aanwezigheid van huispersoneel.

Een gevolg van deze kelderkeuken was dat de belangrijke leefruimtes (salon, eetplaats, achterkamer of soms veranda) een stuk hoger lagen dan het straatniveau. Vanuit het salon had je een goed zicht op straat, terwijl je zelf moeilijk gezien werd. Licht viel overvloedig binnen. De hoge plafonds van deze kamers, de hoogste in heel het huis, en de grote ramen gaven grandeur en prestige. Het waren ook de meest gedecoreerde kamers. Op deze verdieping, de bel-etage, ontving men de gasten.

Op de verdiepingen boven de bel-etage bevonden zich de privévertrekken: de kamers voor de ouders, daarboven voor de kinderen en op het hoogste niveau voor het personeel. Hoe hoger je gaat in het herenhuis, hoe lager de plafonds worden. En dat zie je aan de ramen in de gevel, omdat ze steeds kleiner worden.

De gevel

De indeling van de gevel is asymmetrisch met een smalle en een brede travee. Ook dat vertelt iets over de algemene indeling van het huis: achter de smalle travee bevindt zich de traphal, terwijl je achter de brede travee de (woon)kamers vindt. Of het nu gaat om een eerder bescheiden herenhuis of een veel ruimere woning, deze indeling domineert tot aan de Eerste Wereldoorlog.

Het appartementsgebouw

Het Interbellum

Na de Eerste Wereldoorlog zien we de opkomst van hoogbouw. Per m² grondoppervlakte kan men daarin immers meer mensen huisvesten en de Brusselaars beginnen het idee om in appartementen te leven, te aanvaarden.

Collectieve huisvesting

In appartementsgebouwen konden de bewoners diensten, personeel en voorzieningen delen die voor één gezin te duur waren geworden, bijvoorbeeld het onderhoud van gemeenschappelijke of privéruimtes, de postverdeling of de bewaking. Bovendien geven appartementen het voordeel dat het hele huiselijke bestaan op dezelfde verdieping gebeurt. Liftten vergemakkelijken dan weer het leven op de hogere verdiepingen. Ook de wet op de mede-eigendom (1924) die de juridische aspecten tussen mede-eigenaars beter regelt, is een stimulans voor het appartementsgebouw.

De gevel

In de gevel zien we een opeenvolging van dezelfde ramen op elke verdieping. Zij vertellen ons dat de binnenindeling van het appartementsgebouw op elke verdieping hetzelfde is. De traphal, met haar ramen van beneden tot boven, is ook duidelijk zichtbaar in de gevel.

De Villages, arch. René Delbecq, 1934

De bel-etagewoning

Na de Tweede Wereldoorlog

Terwijl de maatschappij in de jaren 1950-1960 democratiseert, verhoogt ook de levensstandaard. De productie stijgt, alsook de werkgelegenheid en de lonen. De consumptiemaatschappij dient zich aan en 'koning' auto verovert de wegen. Het bezit van een wagen is het bewijs van een geslaagd leven, en dat mag gezien worden. Een groot stuk van het gelijkvloers, zelfs meer dan de helft van de gevel, wordt ingenomen door de garagepoort, naast de ingang van het huis, met aanpalend een berg- of wasruimte. De leefruimtes beginnen pas op de eerste verdieping. Dit type van woning krijgt de naam 'bel-etagewoning'.

Dankzij het systematisch gebruik van gewapend beton kan de gevel geopend worden met raampartijen over de lengte van de hele gevel. Het salon en de eetplaats vormen één grote leefruimte die de naam 'living' meekrijgt. Deze kan zelfs over de hele diepte van het huis lopen, van de tuin tot de straat. Hierdoor, én door de ligging op de eerste verdieping, profiteren de bewoners van een overvloedige lichtinval. Deze eengezinswoningen werden vaak als rijhuis gebouwd.

De Villages, arch. Raoul Brunswyck, 1957

II. In de schoolbuurt of de gemeente: Vorbereiding voor de observatie op straat: hoe kies je je huis?

Om je op weg te helpen om je gevel te kiezen bevat dit dossier een aantal hulpmiddelen.

1. Wij zijn er voor jou!

Als je niet weet waar te beginnen mag je ons altijd contacteren. Wij helpen je met plezier verder.

- via *contact* op onze website, of via erfgoedklassen@coudenberg.brussels

2. Ga zelf op onderzoek uit

Neem eerst het 'architecturaal referentiekader' door (vanaf p. 4). Hier krijg je foto's en kort uitleg over de drie woningtypes uit drie periodes die we tijdens het thema 'De gevel vertelt' behandelen. We starten voor elk type van woning met een schema van de gevel. Natuurlijk bestaan er op de 'voorbeeldgevels' veel varianten. Deze krijg je geïllustreerd aan de hand van enkele foto's.

Kan je je daarna een uurtje vrijmaken? Ga dan eens op stap in de straten rond de school. Op sommige gevels vind je de naam van de architect, of nog beter: de bouwdatum. Soms vind je deze dichtbij het voetpad, maar evengoed tussen het gelijkvloers en de 1ste verdieping, of onder de dakrand.

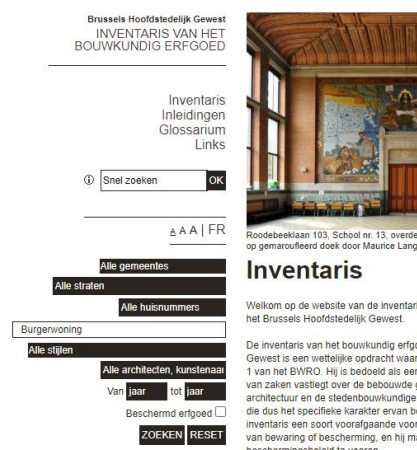
Je kan ook met *google street view* 'op wandel' gaan in de schoolbuurt of gemeente op zoek naar huizen die je met je leerlingen wilt observeren.

Zoek via <http://www.irismonument.be/index.php?lg=nl> of Google op het trefwoord 'irismonument'.

In de **Inventaris van het bouwkundig Erfgoed van het Brussels Gewest**, zijn ontelbare gebouwen opgenomen met hun bouwdatum en vaak ook met een ruimere omschrijving. Deze inventaris beslaat helaas nog niet het hele Gewest.

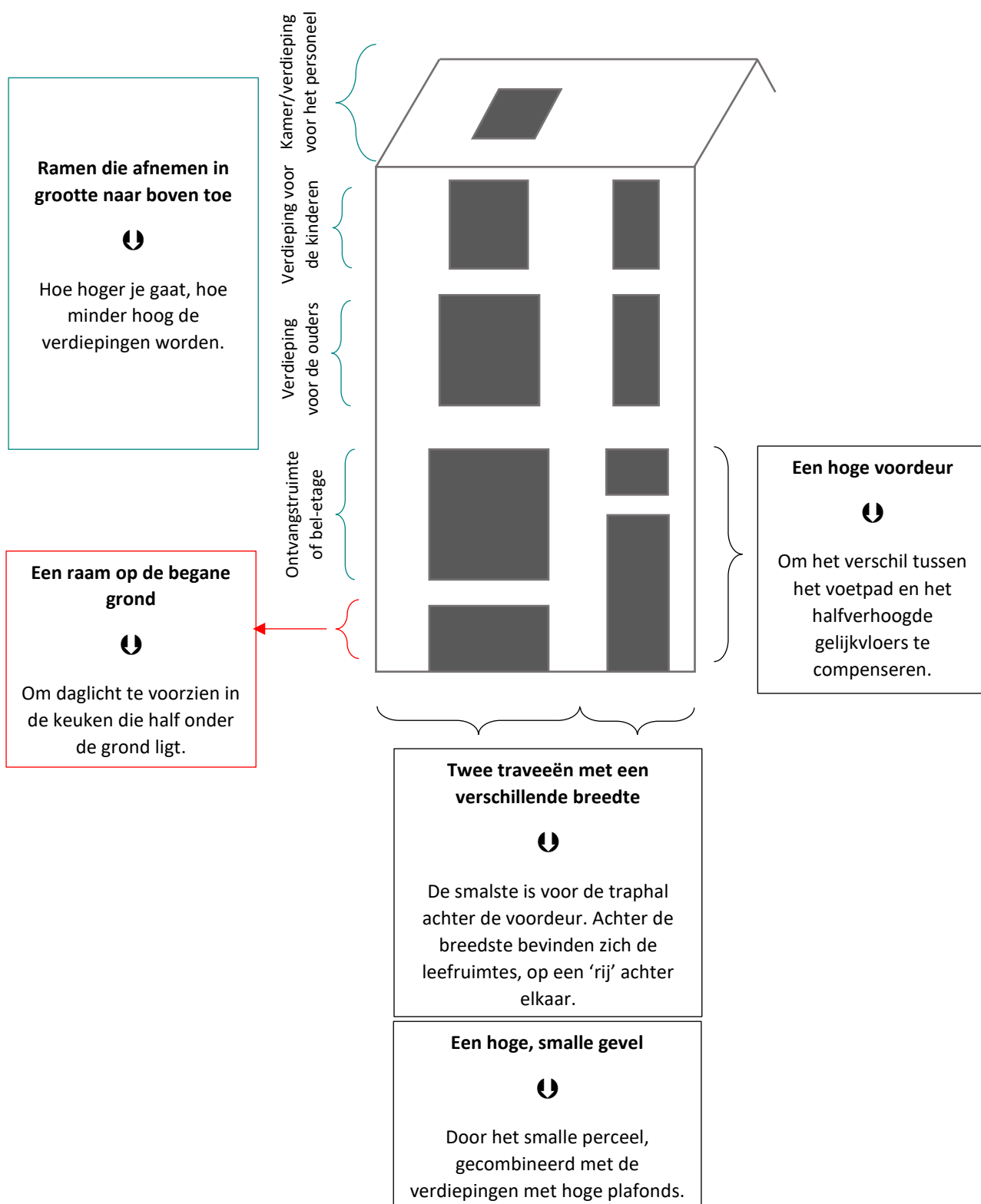
Voorlopig zijn de volgende gemeentes hier digitaal geïnventariseerd:

- Brussel-Vijfhoek
- de oostelijke uitbreiding van Brussel-Stad
- de zuidelijke uitbreiding van Brussel-Stad
- Sint-Lambrechts-Woluwe (enkele wijken)
- Sint-Pieters-Woluwe (enkele wijken)
- Laken
- Elsene
- Etterbeek
- Schaarbeek
- Sint-Joost-ten-Node
- Vorst

Eind 19de - begin 20ste eeuw: het herenhuis

Schema van de gevel

Brussel, Clovislaan

Sint-Joost-ten-Node, Warmoesstraat

Door de enorme erker lijkt de eerste verdieping even belangrijk als de bel-etage

Etterbeek, Dekensstraat

Bescheiden herenhuis, met enkel twee verdiepingen. Het raam van de bel-etage is eerder smal en weinig versierd, maar het raam van de kelderkeuken is duidelijk zichtbaar.

Brussel, Eburonenstraat

Het raam van de bel-etage is eerder smal, maar voor de rest volgt de gevel de indeling van het herenhuis.

Etterbeek, Frankensstraat

Drie gelijke traveeën: het grote, brede raam is vervangen door twee smallere.

Etterbeek, Nervierslaan

De stijl is totaal anders dan dat van een 'gewoon' herenhuis, maar je ziet duidelijk de kelderkeuken en de hoge voordeur.

Brussel, Paviastraat

Vanaf de eerste verdieping is er nog maar één travee. De kelderkeuken is omgebouwd tot garage.

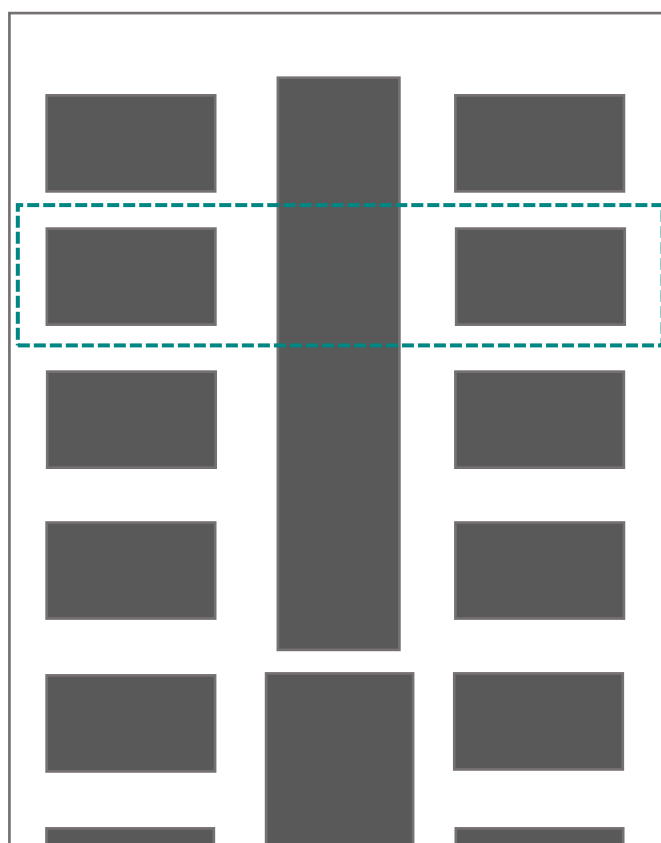

Schaarbeek, Haachtsesteenweg

De gevel is veel breder, maar volgt toch het principe van het herenhuis: een kelderkeuken en bel-etage, en daarboven de privé-vertrekken. De dubbele deur verbergt een koetsdoorgang.

Jaren 1920-30: het appartementsgebouw

Schema van de gevel

Elke verdieping ziet er hetzelfde uit.

Op elke verdieping zijn er één of meerderde wooneenheden.

Een klein raam op de begane grond

Het laat wat licht en lucht binnen in de kelder.

Een raam over bijna de hele hoogte van de gevel.

Om de traphal te verlichten.

Een brede en hoge gevel

Groot genoeg om voldoende wooneenheden in onder te brengen.

Varianten

Vorst, Cervantesstraat

Brussel, Ambiorixsquare

Vanaf de straat is de traphal niet zichtbaar. Zo krijgen de leefruimtes zoveel mogelijk daglicht.

Evere

De traphal is niet zichtbaar, maar de symmetrie van de gevel verraaft dat er twee appartementen per verdieping zijn.

Evere, Onze-Lieve-Vrouwlaan

De traphal, boven de voordeur, is over de hele hoogte gedecoreerd met een glas-in-loodraam.

Evere

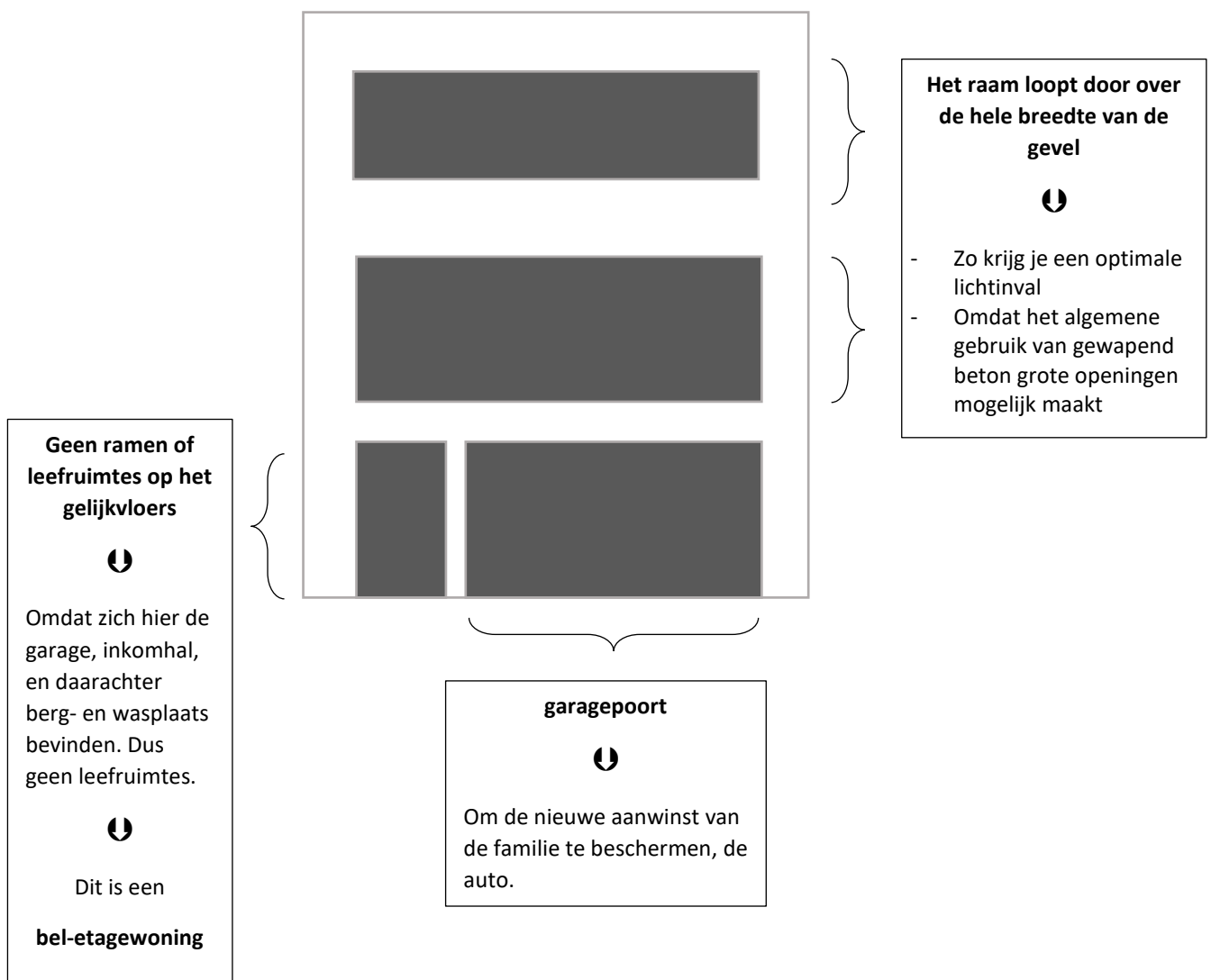
Hoewel tijdens het interbellum grote appartementsgebouwen tot ontwikkeling kwamen, was het merendeel kleiner met één woning per verdieping. Toch volgen ze hetzelfde principe als hun grotere evenknie: eenzelfde gevelindeling per verdieping.

Ukkel, Kolonel Chaltinstraat

De jaren 1950-60: de bel-etagewoning

Schema van de gevel

Varianten

Jette, Odon Warlandlaan

Sint-Jans-Molenbeek, Alfred Duboisstraat

Schaarbeek, Heliotropenlaan

Een centrale voordeur, met links en rechts een kleine garage, maar toch een eengezinswoning

Ganshoren, Villegaslaan

Bredere gevel voor de bel-etagewoningen met meer standing.

Jette, Firmin Lecharlierlaan

Twee brievenbussen! Dit lijkt een bel-etage eengezinswoning, maar het gebouw huisvest twee appartementen. In vele gemeentes van de tweede ring rond Brussel bevinden zich in gebouwen die een bel-etagewoning lijken, in feite 2 of 3 appartementen. Niet elk gezin heeft dus een garage.

Elsene, Armand Huysmanslaan

Soms is de gevel van de bel-etagewoning ook eerder smal en hoog. Het is hetzelfde woonprincipe, maar aangepast aan de bouwstijl en het bouwoppervlak.

Anderlecht, Jules Graindorlaan

De garage op het gelijkvloers is het belangrijkste criterium voor de bel-etagewoning. Hier is de raampartij op de eerste verdieping onderbroken, en ook op de tweede verdieping loopt ze niet door.

Jette, Joseph Ottengaarde

Het raam loopt op de eerste verdieping over de hele gevel met één grote ruimte erachter. Op de tweede verdieping is het onderbroken, wat wijst op twee kamers.

Ukkel, Edith Cavellstraat

Appartementsgebouw waarvan de ramen over de hele lengte doorlopen. Hier hebben winkelruimtes op het gelijkvloers de garage vervangen.

II. In de schoolbuurt of gemeente: handleiding

Doel

De leerlingen leren via observatie hoe een gevel georganiseerd is, namelijk de grootte, vorm en plaatsing van ramen en deuren. Ze vergelijken hem daarna met een ander huis en leren zo dat er redenen zijn om een gevel op een bepaalde manier te organiseren.

Materiaal

- 7 observatiemappen
- per map een leeg blad en potloden om te tekenen (door de leraar te voorzien)

Handleiding

Je hebt een herenhuis, een appartementsgebouw of een bel-etagewoning in de schoolbuurt of in de gemeente gekozen om te observeren (hulp nodig? Zie p. 3 *Vorbereiding voor de observatie op straat: hoe kies je je huis?*). Na de observatie kan je deze gevel vergelijken met een ander huis in de buurt.

Voor je vertrek:

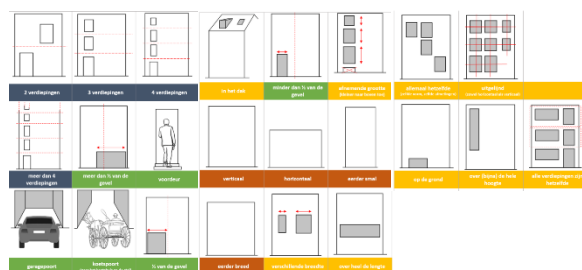
Verdeel de klas in maximum 7 groepjes en geef elk groepje een observatiemap.

Ter plaatse:

- Plaats de groepjes voor de gevel zodat iedereen een goed zicht heeft.
- De leerlingen starten hun observatie:

1. Stap 1: observatie – de kaartjes

Elk groepje opent de observatiemap. Ze vergelijken hun gevel met de kaartjes. Ze draaien de kaartjes die niets met hun gevel te maken hebben om, een beetje zoals het gezelschapsspel *Wie ben ik?*. Op het einde blijven enkel de kaartjes zichtbaar die belangrijke criteria van de gevel beschrijven.

Let op bij het herenhuis: een koetspoort kan een garagepoort geworden zijn; soms is het niet duidelijk of er nu 3 of 4 verdiepingen zijn, op zich is dat niet zo belangrijk, het feit dat ze twijfelen, maakt dat ze gezien hebben dat er iets vreemds is aan de indeling.

2. Stap 2: interpretatie – de zinnenetjes

Elk groepje haalt de 6 zinnenetjes uit de envelop. Ze glijden het zinnenetje/de zinnenetjes die bij hun gevel horen in de hoesjes.

De groepjes vergelijken de kaartjes die ze na hun observatie overhielden, alsook hun zinnenetje(s), ter correctie.

3. Stap 3: synthese – de tekening

Nadat de leerlingen via hun observatie verschillende criteria van hun gevel geselecteerd hebben en via de zinnenetjes reeds een interpretatie gemaakt hebben, gaan ze deze informatie synthetiseren in een tekening. Ofwel tekent één leerling en geven de andere aanwijzingen, ofwel tekent iedereen een stukje. Deze tekening kan later in de klas nog gebruikt worden met de andere oefeningen.

Opgelet: laat eerst een lijn trekken voor het straatniveau, daarna tekenen de leerlingen de omtrek van het huis, dan de verdiepingen, tot slot vullen ze hun gevel in.

4. Stap 4: conclusie met de hele klas (optioneel)

Vragen die je als leraar kan stellen bij de zinnenetjes, als verduidelijking, klasgesprek of ter voorbereiding van de oefening in de klas: zie p. 16.

5. Stap 5: vergelijking met een andere gevel

Neem met de klas plaats voor een andere gevel in de buurt. Let op de overeenkomsten en verschillen met de eerder geobserveerde gevel. Gebruik hiervoor eventueel de kaartjes van de observatiemap.

Enkele richtvragen: Zijn er opvallende verschillen of niet? Kan de tweede gevel in dezelfde categorie geplaatst worden als de eerste? Volgens welke criteria?

Met al de kennis die de leerlingen nu verworven hebben, kunnen we verder aan de slag met de oefeningen in de klas.

Vragen voor een conclusie met heel de klas (optioneel)

Je observeert een herenhuis:

- *Hoe hoger je gaat, hoe kleiner mijn ramen worden.*
Waarom, denken jullie? Omdat (buiten de keuken, half onder de grond) de kamers in het huis minder belangrijk worden naarmate je stijgt.
- *Sommige verdiepingen zijn hoger dan andere.*
Waarom denken jullie? Hoe hoger het plafond, hoe meer ruimte: dit is aangenaam, maar het geeft ook meer aanzien; in deze ruimtes, een halve verdieping boven het straatniveau, werden de gasten ontvangen.
- *Er bevindt zich een verdieping half onder de grond.*
Waarom denken jullie? Omdat hier de keuken en daarachter de wasplaats was. Er was weinig licht en zicht, maar het werd door het personeel gebruikt, dus dat was niet erg.

Je observeert een appartementsgebouw:

- *Buiten het gelijkvloers zijn al mijn verdiepingen hetzelfde.*
Waarom, denken jullie? Omdat er op zich op elke verdieping een appartement bevindt, en zo heeft elke keuken per verdieping hetzelfde raam, zo ook met het salon. Andere reden: dezelfde elementen herhalen, is goedkoper te realiseren en brengt meer eenheid in het gebouw.

Je observeert een bel-etagewoning:

- *Mijn ramen lopen over de hele lengte van de gevel.*
Waarom, denken jullie? Omdat dat heel veel licht binnenlaat, en bij de bel-etagewoning zijn hier de leefruimtes, dus dat is heel aangenaam.
- *Er is een garage op het gelijkvloers.*
Waarom denken jullie? Omdat mensen die een auto hebben hem graag binnen zetten om hem te beschermen; de garage is de kamer voor de auto. Hier leven de mensen niet; bij een bel-etagewoning beginnen de leefruimtes op de eerste verdieping.

III. In de klas:

① Spel met de 3 maquettes

Doel

De leerlingen verwerven inzicht hoe een gevel evolueert met het leven dat zich erachter afspeelt. Ze zien dat ook de mode en het transport met de tijd evolueren.

Materiaal

Je beschikt over 3 sets. Elke set bevat:

- 3 plateaus om de maquettes en zinnen op te plaatsen
- de maquette van een herenhuis, een appartementsgebouw en een bel-etagewoning
- 3 modelauto's: 1 van rond 1900, 1 van de jaren 1920-30, 1 van de jaren 1950-60
- 3 koppels: 1 van rond 1900, 1 van de jaren 1920-30, 1 van de jaren 1950-60
- 3 stadsgezichten: 1 van rond 1900, 1 van de jaren 1920-30, 1 van de jaren 1950-60
- 15 zinnnetjes
- Een accordeon van de 3 huizen op schaal

Voorbereiding

- Maak met de banken 3 eilanden in de klas. Elk eiland krijgt een volledige set.
- Deel de klas op in 3 groepen. Elke groep neemt plaats aan een eiland.
- Op elke plateau plaats je een maquette.
- Zet de accordeon met de 3 gebouwen op schaal ergens duidelijk zichtbaar: bij de klasbespreking kan je verwijzen naar de grote van de gebouwen onderling

Handleiding voor het verloop

- De leerlingen verdelen de 15 zinnnetjes onder elkaar. Liefst heeft elke leerling zinnnetjes met verschillende kleuren.
- De zoektocht gaat als volgt:
 1. Elke leerling leest zijn/haar zinnnetje(s).
 2. De leerlingen observeren de 3 maquettes en kijken hierbij ook naar binnen.
 3. Als de leerlingen denken dat ze het juiste huis voor hun zinnnetje gevonden hebben, leggen ze het bij die maquette op de kleurbalk in dezelfde kleur.
 4. Op het einde liggen er per maquette 5 zinnnetjes, op elke kleurenbalk één.
- De leerlingen overleggen binnen de groep met elkaar welk koppel ze bij welk huis zetten.
- De leerlingen overleggen binnen de groep met elkaar welke modelauto ze bij welk huis zetten.
- De leerlingen overleggen binnen de groep met elkaar welk stadsgezicht ze bij welk huis zetten.

Als de 3 groepen klaar zijn, verzamel je heel de klas bij één eiland. Je overloopt klassikaal de antwoorden van de leerlingen (oplossingen p. 18). Bij elk zinnnetje geef je mee waarom dit is (zie p. 19, 20 en 21). Je geeft een woordje meer uitleg over de verandering van de mode (p. 22), de evolutie van de auto (p. 23) en de stad (p. 24).

Het herenhuis, eind 19de– begin 20ste eeuw

Het appartementsgebouw uit de jaren 1920-30

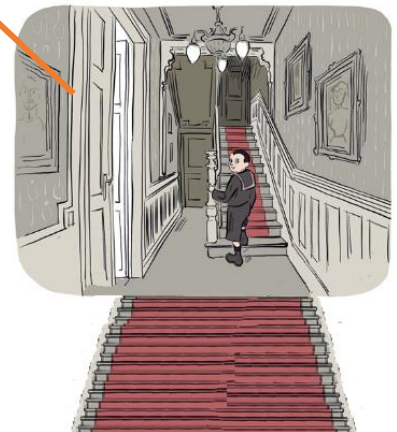
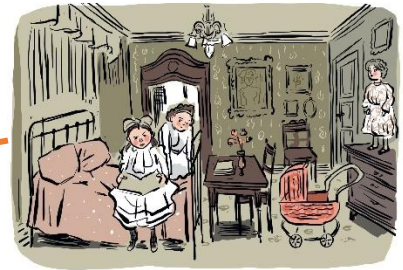
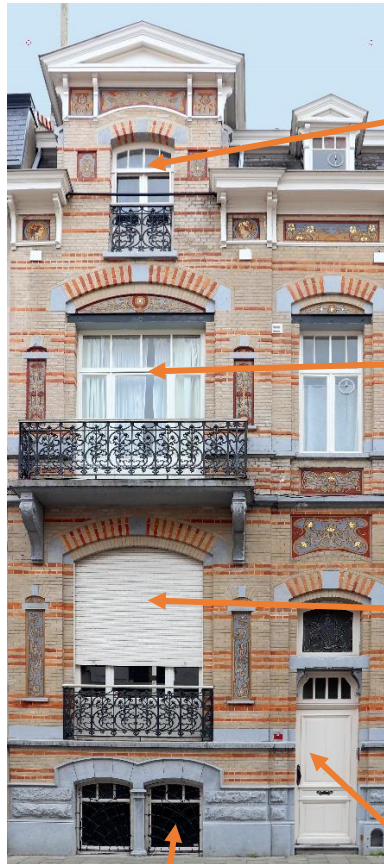

De bel-etagewoning uit de jaren 1950-60

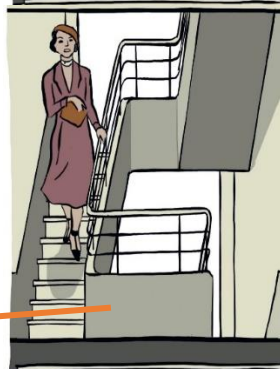
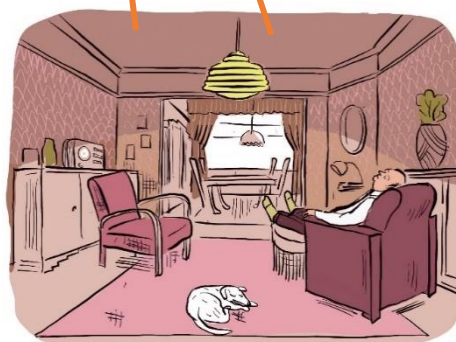
Gebouw eind 19de-begin 20ste eeuw

- **De ramen** – Hoe hoger je gaat, hoe kleiner mijn vensters worden.
(opgelet: we rekenen hier het raam van de kelderkeuken op het straatniveau niet mee).
- **In het gebouw** – Op elke verdieping gebeurt er iets anders.
Dit is logisch, want ik ben een gebouw voor één familie!
- **De bel-etage** – De woonkamer ligt een beetje boven het niveau van de straat.
Met veel licht, mooi zicht en weinig inkijk is de bel-etage dé plaats om bezoekers te ontvangen.
- **De trappen** – De deur en de smallere ramen doen de aanwezigheid van de traphal vermoeden.
De gevel is vaak ingedeeld in een smal en een breed stuk (traveeën). Achter het smalle stuk ligt dan de traphal.
- **Op het gelijkvloers** – De keuken zit half onder de grond.
Weinig licht, weinig zicht, maar voor de bewoners ook niet erg, want het was toch maar het personeel dat daar kookte.

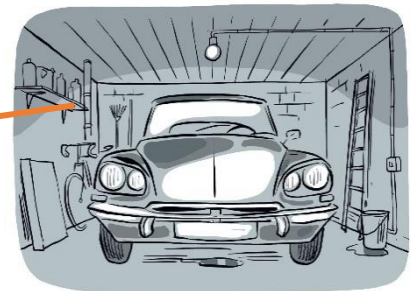
Gebouw uit de jaren 1920-1930

- **De ramen** - Mijn ramen zijn bijna allemaal hetzelfde.
- **In het gebouw** – Elke verdieping is op dezelfde manier georganiseerd.
Dit is logisch, want ik ben een appartementsgebouw!
- **De trappen** - De traphal is zichtbaar, dankzij het raam dat van onder tot boven loopt.
Daglicht in de traphal is aangenaam voor de bewoners die naar de verdieping van hun appartement gaan.
- **Op het gelijkvloers** - Op het gelijkvloers bevindt zich een appartement.
Soms is dit de conciërgewoning, of zelfs een winkel.
- **De bel-etage** - Op elke verdieping is er een woonkamer.
Op elke verdieping is er een appartement en dus ook een woonkamer.

Gebouw uit de jaren 1950-1960

- **De ramen** - Mijn ramen lopen over de hele lengte van de gevel.
- **In het gebouw** - Op elke verdieping gebeurt iets anders. *Dit is logisch, want ik ben een gebouw voor één familie!*
- **De trappen** - De traphal is langs de buitenkant niet zichtbaar. *Omdat de traphal slechts een doorgang is, heeft die niet veel daglicht nodig en ligt hij meer centraal in het huis.*
- **Op het gelijkvloers** - Op het gelijkvloers bevindt zich een garage. *Na de Tweede Wereldoorlog hebben steeds meer mensen een wagen. Hij krijgt zijn eigen ruimte in de woning.*
- **De bel-etage** - De woonkamer en de leefruimtes beginnen pas op de eerste verdieping. *Zo is er plaats voor de auto op het gelijkvloers.*

De evolutie van de mode tussen 1900 en de jaren 1960

De evolutie van de mode loopt vaak parallel aan politieke, economische en maatschappelijke veranderingen. Ook de kledingmode ontsnapt hieraan niet. Wij kozen 3 koppels die gekleed gaan volgens een bepaalde periode, en geven je ook wat meer informatie mee.

	<u>Rond 1900</u> Rond 1900 dragen vrouwen uit de gegoede burgerij dagelijks lange rokken, met hooggesloten blouses, met ingeregende taille en een strak korset van walvisbaleinen. Deze hoogst onpraktische mode verhindert hun bewegingsvrijheid.
	<u>De jaren 1920-1930</u> Door de Eerste Wereldoorlog wordt de vrouwenmode veel praktischer. Vrouwen moeten immers een veel actievere maatschappelijke rol opnemen, omdat hun mannen naar het front zijn vertrokken. Na WO I reikt de rok tot halverwege de kuit, het korset verdwijnt. Modeontwerpster Coco Chanel is niet weg te denken uit deze evolutie. Zij wilde vrouwen comfortabel, maar stijlvol kleden. Chanel ontwerpt de vrouwenbroek, die dan echter nog geen potten breekt, net als de intrede van haar mantelpak. De machinale productie van kleding dringt de mode binnen, waardoor ook minder rijke vrouwen erin slagen om er chique uit te zien.
	<u>De jaren 1950-1960</u> Pas na WO II wordt het mantelpak een groot succes, maar ook de wespenaille komt terug. Vanuit Amerika doet de consumptiemaatschappij haar intrede en na de jaren 1950 stijgt de welvaart steeds meer. Dankzij synthetische stoffen kan men goedkopere, maar even kwaliteitsvolle kleding produceren. Halverwege de jaren 1960 wordt de minirok geïntroduceerd en beginnen vrouwen ook broeken te dragen.

En de mannenmode?

In heel deze periode verandert er voor de burgermannen niet zoveel: ze dragen broek, hemd, geklede jas en hoed. Na WO I verdwijnt het jacket en wordt hun kleding simpeler en kleuriger. In 1926 verschijnt de stropdas in de vorm zoals wij die vandaag kennen. Hij symboliseert het maatschappelijk succes van de man. Vanaf de jaren 1950 zien we ook de ontwikkeling van sport- en comfortkleding. Met Expo 58 doen de jeans en de T-shirt uit Amerika hun intrede in België.

De evolutie van het transport tussen 1900 en de jaren 1960

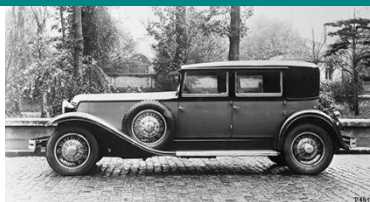
In de 19de eeuw droomt men van een voertuig dat zichzelf voortbeweegt, een auto-mobil. Halverwege de jaren 1880 wordt die droom werkelijkheid wanneer een quasi omgebouwde koets zichzelf voortbeweegt met een verbrandingsmotor. Langzaam maar zeker neemt de auto de plaats in van paard en kar.

Rond 1900

De eerste auto's waren nog ontzettend duur en dus enkel weggelegd voor de allerrijksten. Rond 1900 reden er dan ook nog veel meer koetsen dan auto's rond. En veel sneller dan 30km/u gingen die eerste modellen niet, terwijl de meeste paarden gemiddeld 60 km/u halen.

De auto als rariteit veranderde in 1908 toen Henri Ford in Amerika zijn eerste model van de lopende band liet rollen. Door de massaproductie zakte de prijs, maar in Europa duurde het langer voor de prijzen zakten.

De jaren 1920-1930

In de jaren 1920 waren auto's in Europa nog exclusief voor de rijken. In de jaren 1930 liepen de eerste modellen van de lopende band en zakte ook hier de prijs, zodat de auto veralgemeende in het straatbeeld en koetsen verloren definitief de voorkeur.

De jaren 1950-1960

Vanaf de jaren 1950 waait de consumptiemaatschappij over vanuit de VS naar Europa. De super-de-luxe-auto kruipt uit het dal van de oorlog, terwijl Europese merken eveneens inzetten op kleine modellen aan zeer democratische prijzen.

De start van het tijdperk van 'koning auto' in deze periode beïnvloedt sterk de architectuur en de stadsontwikkeling. In huis krijgt de auto zijn eigen 'kamer', de garage. In de stad eist hij overal zijn plaats op met de aanleg van o.a. 'stadsautostrades' en onder- of bovengrondse parkings.

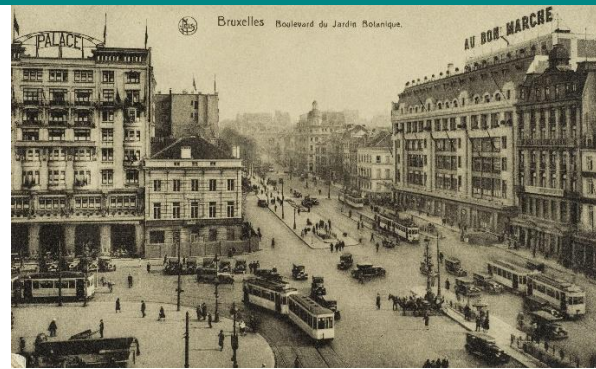

De evolutie van de stad tussen 1900 en de jaren 1960

Fernand Cocqplein rond 1900

Rond 1900 domineren paardenkoetsen nog steeds het stadsbeeld. Er staat maar één auto geparkeerd op het plein. Er is nog niet veel verkeer, waardoor voetgangers kriskras over het plein kunnen wandelen.

Rogierplein, richting Kruidtuin – 1920

Op deze postkaart gaan twee paardenkoetsen verloren tussen al het gemotoriseerd verkeer. Hoewel het al druk is op de weg, beperken voetgangers zich niet tot het voetpad.

Het viaduct over het Sainteletteplein – 1958

Met Expo 58 in het vooruitzicht wil Brussel een moderne stad worden en de auto neemt daar een centrale plaats in. De stad wordt aangepast, met o.a. dit viaduct (in 1984 afgebroken) die een vlotte doorstroom van het verkeer garandeert. Op de postkaart zie je voetgangers die wijselijk op een oversteekplaats wachten om veilig over te steken.

IV. In de klas:

② Het herenhuis: ontcijfer het grondplan van een huis rond 1900

Doel

De leerlingen leren een grondplan lezen. Ze krijgen ook inzicht in hoe het leven in een herenhuis georganiseerd werd. Ze maken een vergelijking met de manier van wonen vandaag.

Materiaal

Je beschikt over:

- 6 plateaus 'Grondplan van een huis rond 1900'
- 6 enveloppes met de te gebruiken elementen en een handleiding voor de leerlingen

Voorbereiding en handleiding voor het verloop

- Je verdeelt de klas in 6 groepen.
- Elke groep krijgt een plateau en een envelop.
- Elke groep gaat aan de slag met de handleiding en begint stap voor stap zijn plateau aan te kleden.
- Als alle groepen klaar zijn, verzamel je heel de klas om samen te bekijken of iedereen zijn plateau goed heeft aangekleed. (oplossing: foto's p. 26)
- Klassikale nabespreking

Nabespreking met heel de klas

1. Omdat je leerlingen in groepjes hebben gewerkt, stellen we een quiz voor over het grondplan van het herenhuis (p. 27). De groepjes kunnen hetzelfde blijven.
2. En vandaag? Hoe wonen wij vandaag?
 - laat de leerlingen het grondplan tekenen van hun eigen huis, of van een verdieping van hun huis.
 - Aan de hand van de getekende grondplannen kan je een vergelijkend klasgesprek beginnen. Hier krijg je alvast enkele richtvragen:
 - En bij jullie thuis: Waar is de keuken? Waar de living?
 - Hebben jullie thuis nog een aparte ruimte voor personeel? Waarom wel/niet?
 - Waar is jullie kamer? Op dezelfde verdieping als die van jullie ouders? Deel je je kamer met je broer of zus?
 - Hebben jullie thuis nog een aparte kamer/verdieping om gasten te ontvangen?
 - Waar worden de kleren gewassen? Waar worden ze gedroogd?
 - Hebben jullie een veranda/terras/tuin thuis?
 - Hebben jullie thuis een kelder (helemaal of half onder de grond)? Zo ja, waarvoor gebruiken jullie die?
 - Hebben jullie thuis een zolder? Zo ja, waarvoor wordt die gebruikt?

Oplossingen

Het grondplan van een huis rond 1900

Quizvragen voor een klassikale nabespreking

1. Welk vorm heeft het grondplan van dit huis?

- A: een vierkant
- B: een brede rechthoek
- C: **een smalle rechthoek**

Meer info: Op een vrij smal perceel strekken de huizen zich in de diepte uit, om de bruikbare ruimte optimaal te benutten. De kamers zijn achter elkaar gerangschikt, meestal met drie achter elkaar, waardoor in de middelste kamer geen direct licht valt.

2. Waar sliepen de bediendes?/ Waar werd de was opgehangen?

- A: kelderkeuken
- B: bel-etage
- C: **mansarde**

Meer info: Afhankelijk van de rijkdom van de eigenaars varieerde het aantal bedienden aanzienlijk van huis tot huis. Omdat hun salaris(sen) extreem laag waren, kon zelfs de middelklasse zich een huishoudster veroorloven die in het huis woonde. Het personeel sliep onder het dak, of op een kamer onder het dak, de mansarde. Daar werd ook de was gedroogd.

3. Hoe heet de plaats waar men kookt?

- A: **kelderkeuken**
- B: bel-etage
- C: mansarde

Meer info: De kelderkeuken bevindt zich half onder de grond, aan de straatkant. Zo wordt het vuil en de stank van de keuken zoveel mogelijk uit de huis gehouden. De keukendeur was in de inkomhal, vlak bij de voordeur. Als het raam aan de straatkant groot genoeg was, konden zelfs grote leveringen langs daar gebeuren. Achter de keuken had je de wasplaats en een koele opslagruimte.

4. Hoe heet de verdieping waar men de gasten ontvangt?

- A: kelderkeuken
- B: **bel-etage**
- C: mansarde

Meer info: Deze verdieping was de mooiste van het hele huis, en soms rijkelijk gedecoreerd. In vele gevallen werd het salon aan de straatkant enkel gebruikt voor het ontvangst van gasten, dus uiterlijk vertoon was heel belangrijk. In het midden had je de eetplaats, en dan nog een mooie ruimte met zicht op de tuin.

5. Wat betekent KL? (Tip: kijk waar ze ligt op het plan)

- A: **keukenlift**
- B: kelderlift
- C: kokerlift

Meer info: Omdat het eten in de kelderkeuken gemaakt werd, was een keukenlift zeer praktisch om het snel en efficiënt naar de eetplaats te transporteren. In luxueuze huizen ging de keukenlift zelfs tot het niveau van de kamers. De lift is wel te klein om mensen te transporteren.

V. In de klas:

③ De bel-etagewoning: ontcijfer het grondplan van een huis uit de jaren 1950-1960

Doel

De leerlingen leren een grondplan lezen. Ze krijgen ook inzicht in hoe het leven in een bel-etagewoning georganiseerd werd. Ze maken een vergelijking met de manier van wonen vandaag.

Materiaal

Je beschikt over:

- 6 plateaus '*Grondplan van een huis uit de jaren 1950-1960*'
- 6 enveloppes met de te gebruiken elementen en een handleiding voor de leerlingen

Voorbereiding en handleiding voor het verloop

- Je verdeelt de klas in 6 groepen.
- Elke groep krijgt een plateau en een envelop.
- Elke groep gaat aan de slag met de handleiding en begint stap voor stap zijn plateau aan te kleden.
- Als alle groepen klaar zijn, verzamel je heel te klas om samen te bekijken of iedereen zijn plateau goed heeft aangekleed. (oplossing: foto p. 30)
- Klassikale nabespreking

1. Een bel-etagewoning is een specifieke manier van wonen. Hieronder geven we je enkele vragen mee die je aan je leerlingen kan stellen om dit type van woning beter te begrijpen:

- De traphal ligt in het midden van het huis.
 - Voordeel? Zo neemt deze geen plaats in aan de voor- of achterkant en krijgen alle ruimtes daar al het daglicht.
 - Nadeel? Er is weinig daglicht (maar dat is niet zo belangrijk, omdat het een ruimte is waar je enkel doorloopt).
- Op het gelijkvloers, achter de traphal en garage, heb je de wasplaats en bergruimte.
 - Voordeel? Je hoeft al je voorraden niet onmiddellijk naar boven te dragen als je terugkomt van de winkel, je bent van de wasplaats onmiddellijk in de tuin om de was op te hangen,...
 - Nadeel? Je moet alle vuile was naar beneden brengen (en later terug naar boven), je moet telkens naar beneden als je iets uit de bergruimte nodig hebt, ...
- De leefruimtes bevinden zich op de eerste verdieping.
 - Voordeel? Veel lichtinval en een mooi uitzicht, zowel op de tuin, als aan de straatkant.
 - Nadeel? Je moet altijd een trap doen om naar de tuin te gaan of om de deur open te doen.
- De leefruimtes, de eetplaats en het salon, zijn opengewerkt tot één open ruimte, dat een nieuwe naam krijgt, de living (van het Engels 'to live').
 - Voordeel? Veel ruimtegevoel,...
 - Nadeel? met één grote ruimte zit iedereen altijd bij elkaar, ook als er gasten zijn, dus mogelijk veel lawaai.
- De slaapruimtes en badkamer zijn allemaal op dezelfde verdieping.
 - Voordeel? Praktisch, want alles en iedereen is dicht bij elkaar.
 - Nadeel? Je kan last hebben van elkaar (geluid).

2. En vandaag? Hoe wonen wij vandaag?

- Laat de leerlingen het grondplan tekenen van hun eigen huis of van een verdieping van hun huis.
- Aan de hand van de getekende grondplannen kan je een vergelijkend klasgesprek beginnen. Hier krijg je alvast enkele richtvragen:
 - En bij jullie thuis: Waar is de keuken? Waar de living?
 - Hebben jullie thuis nog een aparte ruimte voor personeel? Waarom wel/niet?
 - Waar is jullie kamer? Op dezelfde verdieping als die van jullie ouders? Deel je je kamer met je broer of zus?
 - Hebben jullie thuis nog een aparte kamer/verdieping om gasten te ontvangen?
 - Waar worden de kleren gewassen? Waar worden ze gedroogd?
 - Hebben jullie een terras of tuin thuis? Is toegang tot de tuin gemakkelijk?
 - Hebben jullie thuis een aparte bergruimte? Is die op het gelijkvloers of elders?

